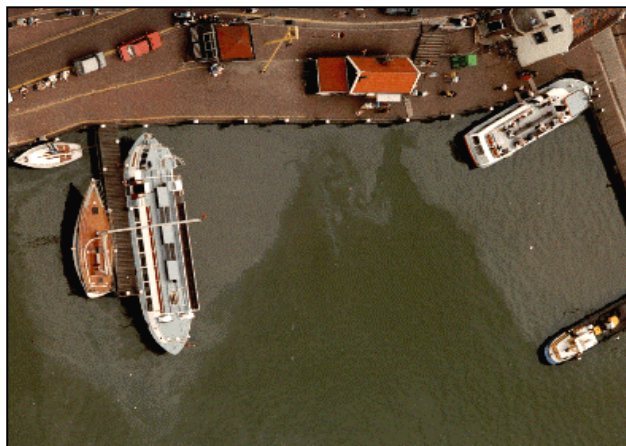

Beleid en verantwoordelijkheid

In dit deel van de WOCB-wijzer komen de volgende onderwerpen aan de orde:

1. **Beleid Rijkswaterstaat in het kader van bestrijding acute verontreiniging**
2. **Verantwoordelijkheid Rijkswaterstaat**
3. **Verantwoordelijkheden andere overheden**
4. **Wettelijke regelingen**
5. **Slotopmerkingen**

Jaarlijks worden op de Nederlandse binnenwateren vele honderden verontreinigingen aangetroffen in de vorm van olie- of chemicaliën morsingen. Het grootste deel van de geregistreerde morsingen bestaat uit minerale oliën (82%). Daarnaast bestaat 2% van de morsingen uit plantaardige of consumeerbare olie en daarvan afgeleide producten, 3% van de verontreinigingen betreft chemicaliën en 13 % drijvend vuil.

Acute verontreinigingen kunnen ontstaan op het water of kunnen vanaf de oever in het water terechtkomen. Ook kunnen verontreinigingen vanaf het water aanspoelen op de oevers. Verontreinigingen kunnen het gevolg zijn van rampsituaties waarbij bijvoorbeeld ook mensenlevens kunnen worden bedreigd of grote economische belangen in het spel zijn.

Figuur 1.1 Verontreiniging op een oever

Ander voorbeelden van ongevalsituaties zijn aanvaringen of ontploffingen gepaard gaande met het vrijkomen van gevaarlijke stoffen in het oppervlaktewater.

De Rijksbinnenwateren kunnen ook verontreinigd worden door daarin voorkomende dierlijke kadavers (met name vissen en vogels al dan niet met botulisme besmet) waarbij Rijkswaterstaat de gemeente en andere instanties informeert.

Het beleid in Nederland is in eerste instantie gericht op verontreiniging van binnenwateren door olie en chemicaliën te voorkomen. Ondanks alle inspanningen vanuit het preventieve beleid komen er jaarlijks toch nog zeer aanzienlijke hoeveelheden olie en chemicaliën in de binnenwateren terecht. Gelet op de verschillende functies van oppervlaktewateren en de diverse belangen daarbij is een duidelijke taakafbakening van belanghebbenden Rijk, provincie, gemeente, waterschappen, industrie, havenbeheerders, recreatieschappen en overige particulieren zeer gewenst.

In dit deel van de WOCB-wijzer komt het beleid en de verantwoordelijkheid van Rijkswaterstaat bij het optreden tegen olie- en chemicaliënverontreinigingen op Rijksbinnenwateren, aangrenzende havens en oevers aan de orde. Met name of opgeruimd dient te worden of niet en zo ja, door wie, op wiens kosten en met toepassing van welk juridisch instrumentarium?

In de notitie "Bestrijding en opruimen van verontreinigingen in Rijksbinnenwateren, Zorgplicht en Taakopvatting" wordt het beleid van Rijkswaterstaat weergegeven. In dit deel van de WOCB-wijzer volgt een korte samenvatting van deze notitie. Kern van deze notitie is duidelijkheid te geven in de bestuurlijke,- en juridische aspecten en de taken en verantwoordelijkheden van Rijkswaterstaat-diensten bij het bestrijden en opruimen van verontreinigingen op Rijksbinnenwateren en wateren die daarmee in open verbinding staan.

1. Beleid Rijkswaterstaat in het kader van bestrijding acute verontreiniging

De inrichting en taak van Rijkswaterstaat is geregeld in het Organiek Besluit Rijkswaterstaat van 14 januari 1971. Ingevolge artikel 2 van dit besluit is Rijkswaterstaat belast met onder meer "de zorg voor de waterhuishouding in kwantitatieve en kwalitatieve zin" en "het beheer en onderhoud van scheepvaartwegen en havens". Een en ander houdt in dat Rijkswaterstaat verantwoordelijk is voor de rijkswateren die zij in beheer heeft.

Het beleid voor het bestrijden van calamiteiten op de Rijkswateren door Rijkswaterstaat is o.m. verankerd in de Derde en Vierde Nota waterhuishouding (NW 3 en NW 4) "Water voor nu en later" en op de Scheepvaartwet, de Wrakkenwet de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren (WVO) en de Wet Bodem-bescherming.

Een en ander wordt uitgebreid toegelicht in de nota "Bestrijden en opruimen van verontreinigingen in rijkswateren / Zorgplicht en Taakopvatting" van de Werkgroep Olie- en Chemicaliënbestrijding (WOCB).

In deze nota wordt geconcludeerd dat de (kwalitatieve) beheerder van een watersysteem een zorgplicht heeft die voortvloeit uit de ecologische doelstellingen van dat watersysteem hetgeen in de praktijk impliceert, dat de beheerder een actief beheer met brede taakopvatting dient uit te voeren met inachtneming van het beginsel "de vervuiler betaalt."

De zorg van de waterbeheerder dient ruim te worden opgevat. In het kader van de watersysteembenadering betekent dit voor de waterbeheerder primair dat hij een brede kijk dient te hebben op het behartigen van zijn taak. De taak van de waterbeheerder dient gericht te zijn op het goed functioneren van het waterhuishoudkundig systeem in al zijn onderdelen: het water, inclusief de waterbodem, de oevers, het winterbed, de infrastructuur en de aquatisch ecologische en biologische component.

Onder de zorg voor een watersysteem vallen aspecten van zowel waterstaatkundig, kwantitatieve als kwalitatieve aard.

Met betrekking tot verontreinigingen door scheepsongevallen en bedrijfsongevallen stelt het rijkswaterkwaliteitsplan dat door preventieve maatregelen waterverontreinigingen zoveel mogelijk dienen te worden voorkomen, doch dat niettemin de waterbeheerder op deze ongevalsituaties dient te zijn voorbereid. Tevens dat bij de bestrijding van olie- en andere verontreinigingen op binnenwateren een goede coördinatie en bundeling van krachten een vereiste is.

De bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de bestrijding en opruiming van verontreinigingen is gelegen bij de kwalitatieve waterbeheerder die een zo maximaal mogelijke zorgplicht heeft. In het kader van streven naar integraal waterbeheer wil men kwantiteitsbeheer, kwaliteitsbeheer en scheepvaartbeheer in één bestuurlijke hand brengen.

Volgens het "Beheersplan voor de Rijkswateren 1996 - 2000" moet de waterbeheerder in het kader van de calamiteitenbestrijding een brede kijk hebben op het goed functioneren van

het waterhuishoudkundig systeem in al zijn onderdelen: het water, inclusief de waterbodem, het winterbed, de oevers, de functies en planten- en dierenleven.

Het beheersplan voor de Rijkswateren heeft een wettelijke status en legt de waterbeheerder een inspanningsverplichting op. Hierbij wordt onder meer onderscheid gemaakt in de sanering van verontreinigde waterbodems en de bestrijding van calamiteiten. Als zich een calamiteit voordoet wordt in eerste instantie getracht de gevolgen ervan te beperken door "isoleren" en "opruimen". Bij het beperken van de gevolgen spelen aspecten als gevaar voor de volksgezondheid, gevaar voor algemene veiligheid, milieugevolgen, omvang van de beïnvloeding, duur van het ongemak, materiële bedreiging en complexiteit van de stoffen een rol. De waterbeheerder dient bij de beoordeling of verontreinigingen bestreden dienen te worden een brede taakopvatting te hebben.

In het "Beheersplan voor de Rijkswateren" is aangegeven dat de waterbeheerders dienen te streven naar het voorkomen van calamiteiten dan wel na het plaatsvinden van een calamiteit de gevolgen zoveel mogelijk te beperken.

Figuur 1.2 Illegale olieverontreiniging

De (kwalitatieve) waterbeheerder heeft in het kader van de watersysteembenadering en de daarmee samenhangende integrale waterbeleid en zorg voor het watersysteem een zo maximaal mogelijke zorgplicht.

De verantwoordelijke (kwalitatieve) waterbeheerder dient in gevallen van verontreinigingen als gevolg van incidenten c.q. calamiteiten per concreet geval te beoordelen of actief optreden gewenst of noodzakelijk is.

De basis voor optreden kan in beginsel worden gevonden in de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren, de Wet Milieubeheer en de Wet Bodembescherming.

3. Verantwoordelijkheden andere overheden

Bij de bestrijding van calamiteiten op de Nederlandse binnenwateren en estuaria zal naast Rijkswaterstaat echter door meerdere instanties moeten worden samengewerkt, waarbij elke instantie in principe zal handelen vanuit de door haar te behartigen belangen. Als basis voor een zo doelmatig mogelijke gezamenlijke aanpak is vooraf een samenwerkingsregeling of calamiteitenplan nodig die de samenwerking gestalte geeft en die een snelle en doeltreffende alarmering en bestrijding mogelijk moet maken. De volgende organisaties kunnen direct of indirect betrokken zijn bij de afhandeling van een ongeval op de Nederlandse binnenwateren:

3.1 Provincie

In het algemeen heeft het Provinciaal Bestuur geen taak in het kader van de calamiteitenbestrijding. De Commissaris van de Koningin (CdK) heeft, bevoegdheden met betrekking tot de bijstandsverlening en kan zonodig optreden in geval er sprake is van gemeentegrensoverschrijdende calamiteiten.

Bij een gemeentegrens overschrijdende ramp heeft de Commissaris van de Koningin een coördinerende functie, op grond van de wet rampen en zware ongevallen en de Instructie voor Commissarissen van de Koningin.

Deze coördinerende functie bestaat uit de volgende taken:

- afstemming van het beleid tussen gemeenten, rijksdiensten en andere instanties zoals waterschappen
- draagt, op verzoek van burgemeesters of de minister, zorg voor een regeling van de bijstandsverlening
- draagt zorg voor de verzorging van de informatievoorziening tussen de overheden en de instanties die daarvoor in aanmerking komen.

De CdK kan zich doen bijstaan door een Provinciale rampenstaf die is ondergebracht in het Provinciaal Coördinatiecentrum (PCC). De kern van deze staf wordt gevormd door medewerkers van de afdeling Kabinet. De staf zal in voorkomende gevallen worden aangevuld met deskundigen, afhankelijk van de aard van het incident. De bemoeienis van de CdK blijft beperkt tot coördineren. Aangezien de CdK zowel door betrokken burgemeester(s) als door de waterstaatsdienst(en) zal worden geïnformeerd, zal hij als eerste in staat zijn maatregelen te nemen als er onverhoopt een conflict van belangen optreedt.

De Minister van Verkeer en Waterstaat (geïnformeerd door een Rijkswaterstaatsdirectie) zal ook het Landelijk Coördinatie Centrum (LCC) van het ministerie van Binnenlandse Zaken informeren. Het LCC zal zeker de melding verifiëren bij de CdK. De CdK zal dus langs minimaal drie sporen op de hoogte worden gebracht.

3.2 Waterschappen en hoogheemraadschappen

De waterschappen worden opgericht, gereguleerd en zonodig opgeheven bij besluit van de Provinciale Staten, goedgekeurd door de Kroon. De Provinciale Staten hebben het toezicht op alle waterschappen. Sommige grote waterschappen overkoepelen een aantal kleinere en hebben daarover enig toezicht en zeggenschap. Dit zijn de Hoogheemraadschappen. De hoofdtaak van de water- en hoogheemraadschappen is het instandhouden van waterkeringen; het tegengaan en het voorkomen van verontreiniging van de oppervlaktewateren. In dit verband zal ten behoeve van de waterpeilbeheersing, in te nemen rivierwater van een goede kwaliteit moeten zijn (dus niet door een acute verontreiniging verontreinigd). Van de andere kant kunnen Rijkswaterstaatbelangen in het geding komen wanneer verontreinigd polderwater op de binnenwateren wordt uitgeslagen.

De uit de hoofdtaak ontstane taken zijn:

- de zorg voor de waterbeheersing
- bescherming van het gebied tegen wateroverlast
- instandhouding van de watergangen
- de zorg voor hoofdwaterkeringen en binnenwaterkeringen
- onderhouden van wegen en vaarwegen
- bevorderen van de goede kwaliteit van het oppervlaktewater

3.3 Gemeenten

De basis van rampenbestrijding ligt bij de gemeenten, zowel op bestuurlijk als op uitvoerend gebied. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het beperken en bestrijden van calamiteiten c.q. grote ongevallen binnen het gebied waarin men de bestuurlijke bevoegdheid heeft. Artikel 173 van de Gemeentewet legt de relatie tot het begrip ongevallen ten aanzien van de burgemeester als volgt: "de burgemeester heeft het opperbevel bij brand alsmede bij ongevallen anders dan bij brand voor zover de brandweer daarbij een taak heeft". Bedoeld opperbevel strekt zich niet uit over autoriteiten zoals Rijkswaterstaat, met eigen taken bevoegdheden ten aanzien van de bestrijding van calamiteiten voor zover het door hen te voeren beleid betreft.

De burgemeester houdt de chef Kabinet van de Provincie geïnformeerd en deze het Landelijke Coördinatie Centrum (het LCC is onderdeel Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) geïnformeerd.

Indien een calamiteit tevens een verstoring van de openbare orde heeft (kan hebben) kan de burgemeester bevelen uitvaardigen die van invloed kunnen zijn op de taakuitvoering van Rijkswaterstaat. Dergelijke bevelen dienen echter specifiek gericht te zijn op de oplossing van de ordeverstoring. De bestrijdingsorganisatie van de gemeente wordt gevormd door de Brandweer en de Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst (G.G.D.). Daarnaast vervult de politie een belangrijke rol.

De gemeentelijke rampenstaf bestaat meestal uit vertegenwoordigers van de GGD, de politie, de brandweer, overige gemeentelijke diensten en voorlichting.

Ook kan de burgemeester in het beleidsteam met andere gezagdragers overleggen, bijvoorbeeld met de hoofdingenieur directeur van Rijkswaterstaat of met een dijkgraaf of collega burgemeester. Het operationeel team bestaat uit de betrokken diensthoofden die verantwoordelijk zijn voor het aandeel van hun diensten die er op gericht is om beslissingen van de

burgemeester uit te voeren. Als een ramp gemeente grenzen overschrijdt wordt vaak een coördinerend burgemeester aangewezen.

3.4 Brandweer

Elke gemeente heeft een gemeentelijke brandweer, behalve wanneer er door samenwerking met andere gemeenten, hierover een regeling tot stand is gekomen. Voor elke samenhangende groep van gemeenten is een openbaar lichaam, de regionale brandweer, ingesteld. het doel daarvan is:

Het bewerkstelligen van een doelmatig georganiseerde en gecoördineerde uitvoering van de hierboven genoemde brandweertaken en het bevorderen van een goede hulpverlening bij ongevallen en rampen.

Concreet betekent dit dat de regionale brandweer zorg draagt voor o.m. de Regionale Alarmcentrale (RAC), het aanschaffen en beheren van gemeenschappelijk materieel, het verlenen van bijstand aan de gemeentelijke brandweren en de voorbereiding van de coördinatie bij de rampenbestrijding.

Figuur 1.4 In een sluis dienen Politie, Brandweer en Rijkswaterstaat effectief samen te werken bij de bestrijding van het incident!

De brandweer is verantwoordelijk voor een doelmatige georganiseerde en gecoördineerde uitvoering van de brandweertaken en het bevorderen van een goede hulpverlening bij ongevallen

en rampen.

De brandweer heeft naast de eigen taken tevens de operationele leiding over de calamiteitenbestrijdingsorganisatie en coördineert de werkzaamheden van de verschillende disciplines. In het kader van een ongeval op het water waarbij chemicaliën vrijkomen bestaan de taken van de brandweer volgens de Brandweerwet o.a. uit:

- het beperken van brand en explosiegevaar;
- het bestrijden en beperken van het gevaar voor mensen en dieren;
- het beperken en bestrijden (van de gevolgen van) rampen;
- technische hulpverlening bij acuut gevaar en wanneer mensen in een niet-levensbedreigende, maar wel onaangename situatie verkeren.

Ingeval van een ongeval met gevaarlijke stoffen op het water is de taak van de brandweer omschreven als:

- het meten van mogelijk gevaar opleverende gasconcentraties (in samenwerking met de milieudiensten);
- het bestrijden van de gevaren van uitstromende vloeibare brandstoffen en giftige chemicaliën (in samenwerking met Rijkswaterstaat en het RIZA/RIKZ); en
- het bestrijden van de gevaren van vrijkomende schadelijke en/of explosieve gassen en dampen.

Met name tijdens het vrijkomen van gevaarlijke stoffen is het van belang door middel van metingen een indruk te verkrijgen van concentraties waaraan de bevolking en/of het milieu wordt (kan worden) blootgesteld. De verkregen meetresultaten zijn eveneens van groot belang bij beslissingen betreffende de te ondernemen acties door de verantwoordelijke diensten.

Voor het meten van effecten op de bevolking is, op basis van de Brandweerwet, een "Regionale dienst Ongevallenbestrijding Gevaarlijke stoffen/ Waarschuwings- en Verkenningdienst" in het leven geroepen. Deze dienst maakt deel uit van de regionale Brandweer.

3.5 Politie

In de Politiewet wordt de taak van de Politie als volgt omschreven: "De Politie heeft tot taak, in ondergeschiktheid aan het bevoegd gezag en in overeenstemming met de bestaande rechtsregelen, te zorgen voor de daadwerkelijke handhaving van de rechtsorde en het verlenen van hulp aan hen die dat behoeven."

Met ingang van 1 april 1993 bestaat de politie uit 25 regionale korpsen en een Korps Landelijke Politie Diensten (KLPD). De regionale korpsen vallen beheersmatig onder verantwoordelijkheid van de regionale korpsbeheerder, het KLPD onder verantwoordelijkheid van de Minister van Justitie.

De politietaken worden zoveel mogelijk lokaal door de regiokorpsen uitgevoerd. Het KLPD is een onderdeel van de politie waarin politietaken en verantwoordelijkheden zijn samengebracht die van boven regionale, nationale en internationale aard zijn, dan wel ten dienste staan van de gehele Nederlandse politie.

De divisie Mobiliteit is in het kader van het calamiteitenplan het meest van belang, en is belast met:

- het uitvoeren van de politietaken op de doorgaande
- vaarwegen, grote wateroppervlakten en de Noordzee
- het uitvoeren van politietaken op de snelwegen
- de luchtvaart politietaken.

De politie is verantwoordelijk voor het handhaven van de openbare orde.

- toezicht houden ter beveiliging en controle
- het publiek zoveel mogelijk op afstand houden
- afsluiten van wegen en gebieden.

Figuur 1.5 Ook op en nabij het water heeft de (water) politie een duidelijke taak

Er wordt bij calamiteitenbestrijding altijd nauw samengewerkt met de politie, die er onder meer zorg voor draagt dat de bestrijders hun werk kunnen doen en het ongevalgebied kunnen

bereiken en dat het publiek op veilige afstand blijft.

3.6 Defensie

Militaire bijstand in geval van een ramp of een dreigende ramp kan door de burgemeester worden aangevraagd bij de CdK. Deze wendt zich tot het Landelijk Coördinatiecentrum van de Minister van Binnenlandse Zaken (LCC). De burgemeester is in spoedeisende gevallen bevoegd zich rechtstreeks te wenden tot de Provinciaal Militair Commandant (onder in formering van de CdK).

De militairen die voor inzet beschikbaar worden gehouden, mogen in principe tijdens het weekeinde naar huis, maar worden verplicht om op bepaalde tijdstippen naar het nieuws te luisteren zodat ze teruggeroepen kunnen worden naar hun eenheid.

Aan de Commandant Maritieme Middelen van de Koninklijke Marine kan (door de burgemeester via de CdK) de hulp van de marine worden gevraagd bij een calamiteit. Deze hulp betreft onder andere de inzet van bemande kleine vaartuigen, vletten, vliegtuigen en helikopters.

Explosieven Opruimings Commando Koninklijke Landmacht (EOCKL)

Het EOCKL is belast met:

- het opruimen van oorlogstuig en (vermoedelijke) conventionele explosieven
- het opruimen van (vermoedelijke) geïmproviseerde explosieven
- het adviseren van de politie en overheid met betrekking tot de bovengenoemde taken

Het alarmeren van deze instantie vindt plaats in overleg met de politie

Figuur 1.6 Soms is bij grootschalige verontreiniging inzet van militairen nodig

3.7 Milieudiensten

De regionale milieudiensten zijn verantwoordelijk voor de

technische advisering aan de gemeenten op het gebied van milieuwetgeving.

3.8 Gemeenschappelijke Gezondheidsdiensten

De Gemeenschappelijke Gezondheidsdiensten zijn verantwoordelijk voor het uitvoeren van de hulpverlening bij ongevallen en het bepalen van de gezondheidsrisico's. De GGD fungeert als eerste medisch milieukundige vraagbaak en informeert de Inspectie Volksgezondheid. Ook verzorgt de GGD de medisch milieukundige inbreng in operationele en beleidsteams.

De Centrale Post Ambulancevervoer (CPA) is belast met de coördinatie en organisatie van het ambulance vervoer. De CPA draagt er zorg voor dat er voldoende ambulances uitrukken naar de plaats van de calamiteit en dat er medische hulp verleend wordt aan de gewonden.

Ingeval er sprake is van meerdere belanghebbende instanties (Rijk, provincie, gemeenten, waterschappen, havenbeheerders, etc) verdient het aanbeveling in concrete gevallen vooraf afspraken te maken door middel van samenwerkingsovereenkomsten c.q. convenanten omtrent de kostenverdeling, zo deze kosten niet verhaalbaar zullen zijn.

Figuur 1.7 Afvoer gewonden, na aanvaring, door Centrale Post Ambulancevervoer

4 Wettelijke regelingen

De belangrijkste wettelijke regelingen die van toepassing zijn bij het bestrijden van verontreinigingen zullen hier nader worden toegelicht.

4.1 Organiek Besluit Rijkswaterstaat

De inrichting en taak van de Rijkswaterstaatsdienst is geregeld in het Organiek Besluit Rijkswaterstaat. Rijkswaterstaat is belast met o.a. de zorg voor de waterhuishouding in kwantitatieve zin en het beheer en onderhoud van scheepvaartwegen en havens. De term beheer kan worden omschreven als “de zorg voor de instandhouding, bruikbaarheid, vrijheid en veiligheid van het waterstaatswerk (rivier, kanaal, haven e.d.)”

4.2 Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren

De belangrijkste milieuwet die bij de bestrijding van waterverontreinigingen ten dienste staat is de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren (WVO). Het doel van deze wet is het tegengaan en voorkomen van verontreinigingen van oppervlaktewateren. Ook het winterbed van een rivier behoort tot “oppervlaktewater” of meer algemeen oevers en onderwaterbodems die tenminste 1 x per jaar onder water komen te staan.

De Minister van Verkeer en Waterstaat is het bevoegd gezag ten aanzien van het waterkwaliteitsbeheer van oppervlaktewateren onder beheer van het Rijk. De Provincie is in eerste instantie de kwaliteitsbeheerder van de overige wateren die het kwaliteitsbeheer geheel of gedeeltelijk kunnen opdragen aan lagere overheidslichamen, zoals de besturen van waterschappen, gemeenten e.d. Ook het waterkwaliteitsbeheer van Rijkswateren (rivieren en kanalen) kan worden overgedragen aan lagere overheden.

De basis voor het optreden tegen verontreinigingen (zorgplicht) kan worden gevonden in de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren en de Wet Milieubeheer. Krachtens de Wet

Milieubeheer neemt “een ieder voldoende zorg voor het milieu in acht en verplicht een ieder alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken”. De WVO dient ter bescherming van de waterkwaliteit van het oppervlaktewater en de daarmee in directe verbinding staande onderwaterbodem.

4.3 Wet op de Waterhuishouding

De wet op de Waterhuishouding geeft de mogelijkheid om zijwateren (en havens) door anderen dan het Rijk beheert en in open verbinding staand met Rijkswater, onder Rijkswaterkwaliteitsbeheer te worden gebracht. In buitengewone omstandigheden kan o.a. gebruik worden gemaakt van de bevoegdheid om door te spoelen. Van buitengewone omstandigheden is ook sprake als zich een calamiteit voordoet. In dat geval kent het beheersplan voor de Rijkswateren als doelstelling “Het voorkomen van verspreiding van calamiteiten en het zo snel mogelijk langs de kortst mogelijke weg afvoeren van een calamiteit naar zee”

4.4 Wet Bodembescherming

Vanaf 1 januari 1995 is de Wet Bodembescherming uitgebreid met een regeling inzake de sanering van de bodem, de z.g. Saneringsregeling. Daarbij is de waterkwaliteitsbeheerder de primaire verantwoordelijkheid toegekend voor de aanpak van gevallen van ernstige verontreiniging of aantasting van de bodem dan wel de oever van oppervlaktewater ontstaan tengevolge van een ongewoon voorval. Alle taken inzake onderzoek en sanering liggen bij de waterkwaliteitsbeheerder. De Wet Bodembescherming heeft betrekking op zowel de “droge” (landbodems) als de “natte” (water) bodem (oevers, winterbed, onderwaterbodems).

4.5 Incidentenregeling Wet Bodembescherming

De incidentenregeling beoogt onder meer de waterkwaliteitsbeheerder de primaire verantwoordelijkheid toe te kennen voor de aanpak van gevallen van ernstige verontreiniging of aantasting van de bodem dan wel de oever van oppervlaktewateren, ontstaan ten gevolge van een ongewoon voorval. Dit betekent dat bij een ongewoon voorval met nadelige gevolgen voor de bodem onder en de oever van Rijkswateren, zulks inclusief het winterbed van de rivieren, de Minister van Verkeer en Waterstaat bevoegd gezag is. Rijkswaterstaat treedt namens de Minister op krachtens de mandaatregeling.

De regionale waterkwaliteitsbeheerder is bevoegd gezag ingeval van regionale waterbodems.

Het begrip ongewoon voorval moet ruim worden gezien. Het gaat hierbij om een actuele gebeurtenis, of het ontstaan of ontdekken van een situatie, die bij een normale gang van zaken niet zou hebben plaatsgevonden en die op korte termijn tot

ernstige bodemverontreiniging kan leiden. Daarbij kan worden gedacht aan het kantelen van een tankauto, het stuk trekken van een pijpleiding of een scheepsongeval, waarbij snel ingrijpen nodig is om te voorkomen dat de dreigende ernstige verontreiniging wordt verwezenlijkt of dat de al optredende verontreiniging ernstiger vorm aanneemt. De naar aanleiding van een ongewoon voorval te treffen maatregelen kunnen betrekking hebben op zowel het voorkomen van ernstige bodem-verontreiniging in oppervlaktewateren, als het treffen van opruimingsmaatregelen wanneer reeds bodemverontreiniging is opgetreden (oever, platen, winterbed).

Bij een ongewoon voorval dient de Minister van Verkeer en Waterstaat onverwijld noodzakelijke maatregelen te treffen teneinde de oorzaak van de verontreiniging of aantasting weg te nemen. Tot het nemen van maatregelen kan het geven van een bevel horen. Aan degene die een handeling verricht die de oorzaak is van de verontreiniging of aantasting kan worden bevolen de handeling te staken. Aan de eigenaar van de verontreinigde bodem kan worden bevolen bepaalde personen op zijn grondgebied toe te laten en daar bepaalde handelingen te verrichten.

De betrokkene dient in de gelegenheid te worden gesteld om binnen een daartoe gestelde termijn maatregelen te nemen. Daarbij kan voorgeschreven worden op welke manier de maatregelen moeten worden genomen. In de meeste gevallen zal de veroorzaker van de (dreigende) verontreiniging direct zijn aan te wijzen. De wet legt conform het beginsel “de vervuiler betaalt” de verantwoordelijkheid voor het treffen van maatregelen in eerste instantie bij de veroorzaker van de verontreiniging. Indien deze echter nalaat deze maatregelen te treffen dan wel indien de ernst van de verontreiniging een vertraging bij het optreden niet toelaat, dient het bevoegd gezag maatregelen te treffen en de kosten daarvan te verhalen op de veroorzaker.

De waterkwaliteitsbeheerder moet optreden als het watersysteem inclusief de oever wordt bedreigd. Beperken de gevolgen zich uitsluitend tot de “droge” bodem of ligt zoiets redelijkerwijs in de verwachting, dan is de provincie bevoegd gezag. (bijv. een op een dijk gekantelde tankauto die in de richting van het land lekt). Wanneer in een concreet geval zowel de oever als de droge bodem bedreigd worden, dienen provincie en waterkwaliteitsbeheerder omtrent de aanpak onverwijld met elkaar te overleggen. De Wet Bodembescherming dient ter bescherming van de bodem en het daarin aanwezige grondwater.

4.6 De wet Beheer Rijkswaterstaatwerken

In de Wet Beheer Rijkswaterstaatwerken is o.a. in artikel 9 de borgstelling geregeld

4.7 Wet Rampen en zware ongevallen

In geval van een rampsituatie (Rampenwet en artikel 175 Gemeentewet) kan bij ernstige verschillen omtrent het te voeren beleid de burgemeester ten laatste (indien goed overleg niet tot

een aanvaardbare oplossing leidt) het beleid van anderen, ook van de waterkwaliteitsbeheerder, overrulen.

In ongevalsituaties is van overrulen geen sprake. Rijkswaterstaat en de burgemeester hebben bij de ongevalbestrijding hun eigen taken en bevoegdheden zodat bij ongevallen de positie van de burgemeester wezenlijk anders is dan bij rampen.

Waterkwaliteitsbeheerders spelen vanuit hun beheerdersverantwoordelijkheid (ecologische,- en kwaliteitsdoelstellingen) een rol bij het eventueel opruimen van al dan niet met botulisme besmette dode vogels en/of vissen. Bij het opruimen hiervan speelt de Destructiewet een belangrijke rol.

Is destructiemateriaal eenmaal verzameld, dan dient dit materiaal volgens de Destructiewet aan een verwerkingsbedrijf te worden aangeboden, dat dan voor de vernietiging zorgdraagt.

De taak van Rijkswaterstaat bij de rampenbestrijding ligt vooral in de assisterende sfeer. De organisatie van de rampbestrijding is neergelegd in verschillende wettelijke regelingen, waarvan de belangrijkste zijn de wet Rampen en zware ongevallen, Gemeentewet (Art. 173 en 175), de Brandweerwet en de Wet Geneeskundige Hulp bij Rampen.

De rampenwet draagt aan de gemeenteraad op voor de gemeente een rampenplan vast te stellen. In dit plan moet onder andere een overzicht worden opgenomen van de rampen die zich in de gemeente zouden kunnen voordoen. Vervolgens moet de burgemeester voor elk van die rampen een rampenbestrijdingsplan vaststellen. De hoofddoelstelling van de rampenwet is een regeling te geven van de bestuurlijke bevoegdheden bij de bestrijding van rampen.

4.8 De Wet Milieubeheer

De Wet Milieubeheer van 15 oktober 1992 bevat naast bepalingen inzake milieuplannen en milieukwaliteitseisen, milieu-effectrapportage, doelmatige verwijdering van gevaarlijke afvalstoffen en een aantal financiële bepalingen.

De Wet Milieubeheer (Wm) bevat een aantal sectorale wetten zoals de Hinderwet, Wet chemische afvalstoffen en de Afvalstoffenwet

Bij de bescherming van het oppervlaktewater en de bijbehorende waterbodems van Rijksbinnenwateren tegen verontreiniging is de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren het primaire instrument. Daarnaast speelt ook de Wet Milieubeheer een belangrijke rol. Het saneren van verontreinigde waterbodems en de aanpak van gevallen van ernstige verontreiniging van bodem of oever van oppervlaktewater ontstaan door een ongewoon voorval worden geregeld in de Wet Bodembescherming.

5. Slotopmerkingen

De bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de bestrijding en opruiming van verontreinigingen op het water en de oever is gelegen bij de kwalitatieve waterbeheerder. Deze dient ter zake een brede taakopvatting te hebben

De volgende beleidsuitgangspunten dienen te worden gehanteerd:

1. De zorgplicht van de (kwalitatieve) beheerder van een watersysteem vloeit voort uit de ecologische doelstellingen van dat watersysteem en de integrale beleidsvisie ten aanzien van het waterbeheer.
2. Dit impliceert in de praktijk een actief beheer waarbij primair de (kwalitatieve) beheerder verontreinigingen van het watersysteem dient te bestrijden, zulks met inachtneming van het beginsel "de vervuiler betaalt"

3. De taak van de (kwalitatieve) beheerder dient zo breed te worden opgevat en te worden uitgevoerd met een zo groot mogelijke inspanningsverplichting teneinde optimaal te kunnen voldoen aan zijn zorgplicht in dit verband

4. Het begrip "verontreiniging" dient ruim te worden gezien, waarbij o.a. gedacht kan worden aan oliën, chemicaliën, drijvend vuil, kadavers, enz.

Rampenbestrijding is bij uitstek een terrein dat nooit af is. Oefeningen moeten blijven plaatsvinden; calamiteiten en bestrijdingsplannen moeten worden bijgehouden; de rol van Rijkswaterstaat bij calamiteiten moet steeds weer tegen het licht worden gehouden in een veranderende omgeving zowel juridisch als bestuurlijk.

COLOFON

WOCB-wijzer Deel 1: "Beleid en verantwoordelijkheid" is samengesteld door Dr. Ing. W. Koops in opdracht van de Werkgroep Olie- en Chemicaliënbestrijding bij ongevallen op het water (WOCB).

Datum: oktober 1999
Begeleidingsgroep: Dhr. O. Dijkstra (vz project groep techniek),
Dhr. J.T.G.E. Kramer (vz WOCB) en
Dhr. G. van den Burg (secr. WOCB)
Distributie: WOCB (inlichtingen G. van den Burg)
Secretariaat WOCB: Postbus 3119,
2001 DC HAARLEM,
Tel: (023) 5301301,
Fax: (023) 5301302

Rechten Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de WOCB

